

NIEUWSBRIEF 135

Een uitgave van de Stichting Drukwerk in de Marge, ISSN 1382-1962, januari 2011

Van het bestuur

Bij deze nieuwsbrief treft u de jaarlijkse Koppermaandagprent aan. Meer over de prent kunt u op pag. 4 lezen. Het bestuur van Drukwerk in de Marge wenst u een genoeglijke koppermaandag, en het allerbeste voor het komende jaar.

Daarnaast ontvangt u samen met de nieuwsbrief de catalogus *Mooi Marginaal 2008–2009*. Dankzij de welwillende medewerking van de Stichting Laurens Janszoon Coster kunnen we u de catalogus ook dit jaar weer om niet aanbieden.

Vorige maand ontving u natuurlijk al een exemplaar van *Het ideale boek*. Dat leverde veel enthousiaste reacties op, waaruit hieronder een kleine bloemlezing:

Geacht bestuur,

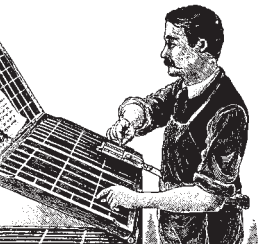
Hoewel ik niet een echte briefschrijver ben, maak ik voor deze keer een uitzondering. Wat ben ik blij met Het Ideale Boek! De voorlopers van de kerstdagen die volgens traditie enigszins somber dienen te verlopen, ondanks het gegeven dat het om de komende blijde boodschap gaat, zijn door het boek danig opgevrolijkt!

Natuurlijk werd ik helemaal blij toen uit het register bleek dat de naam van mijn eigen 'toko' er in werd vermeld en dat de naam van het drukkerscollectief Corps 8 waarvan ik vereerd deel uit maak zelf enige credits kreeg.

Helaas beletten de barre weersomstandigheden mij de reis naar de KB op de negentiende december te ondernemen. Oudere drukkers mogen van hun vrouw bij gladheid de straat niet op! Aangezien mijn kerst/nieuwjaarskaart al klaar was, voorzag het boek nu helemaal in een diep gevoelde behoefte!

Een prima initiatief!

Met hartelijke groet,
Kees Baart

Geachte bestuur,

Voor uw beslissing het boek 100 jarig overzicht van private press in Nederland, naast het boekje Mooi Marginaal 2008-2009 'om niet' ter beschikking van de leden te stellen, wil ik u hierbij heel hartelijk danken. Ik ben blij met het bezit van beide.

Met heel veel dank en hartelijke groet,
Herma Steur

Beste Silvia,

Aan jou bericht ik graag dat ik heel blij verrast ben vandaag met het lijvig 'kerstcadeau' van Drukwerk in de Marge.

Een geweldige bonus van een organisatie die ik als vanzelfsprekend een warm hart toedraag.

Met hartelijke groeten,
Kiki Rörsch-Douwes

Het bestuur is natuurlijk heel content met deze positieve reacties.

De tentoonstelling *Het ideale boek* is nog tot 20 februari in Meermanno te zien. Voor wie nog niet in de gelegenheid was: zeer de moeite waard.

Jaarvergadering Drukwerk in de Marge

Op zondag 7 november 2010 werd gewoontegetrouw de jaarvergadering gehouden, voor aanvang van de tweede beursdag in de Pieterskerk in Leiden. Hieronder een beknopt verslag.

Bubb Kuyper heet de aanwezigen van harte welkom. En begint de vergadering met het gedenken van drie markante leden van Drukwerk in de Marge, die ons het afgelopen jaar ontvielen; Jan Bouman, Wim Schroot en Frans de Jong.

Op 19 november begint in Den Haag de manifestatie rond 100 jaar private press in Nederland. Alle leden zijn hiervoor uitgenodigd. Het begint met een feestrede in Diligentia en daarna opent de tentoonstelling 'Het ideale boek' in museum Meer-manno.

Voor de contribuanten is er een exemplaar van het boek beschikbaar dat bij gelegenheid van deze tentoonstelling verschijnt. Het wordt uitgedeeld in Diligentia of later toegestuurd.

Mooi Marginaal is een onderdeel van de tentoonstelling in Meermanno. De jury van deze editie Mooi Marginaal was een pittige en heeft slechts 45 drukwerken uitverkozen.

Frans den Breejen doet verslag van de financiële stand van zaken. Het bestuur heeft zich aan de begroting gehouden. Er is subsidie verleend aan de Private Press tentoonstelling van € 1500.

De huur van de Pieterskerk is een punt van zorg. Door een nieuwe directie en het streven om kostendekkend de kerk te verhuren gaat de huur van de kerk volgend jaar met € 2000-3000 omhoog. Het bestuur zal hier protest tegen aantekenen. De vergadering zoekt mee in het vinden van een oplossing; de tafelhuur zou iets verhoogd kunnen worden en de contributie, die al jaren niet verhoogd is, zou naar € 35 kunnen.

Het aantal bezoekers van de beurs is stijgende. Dat heeft waarschijnlijk met de bekendheid van de beurs te maken. Toch zal het bestuur ook kijken naar alternatieven. De volgende mogelijkheden komen langs: samen met Boekenbeurs BOB en antiquaren in de Passagiers Terminal Amsterdam, Loods 6 op het KNSM eiland/Amsterdam, Zwolle of Deventer, en de Westergasfabriek/Amsterdam.

Er zal overleg gevoerd worden met de boekbinders waarbij 'plaats' en 'duur' overwegingen zullen zijn.

De Puetmann-prijs wordt uitgereikt aan Kees Thomassen voor zijn Korteweg-boekje.

Rondvraag:

- ☐ De catering van de borrel was minimaal, weinig plek om even te zitten.
- ☐ Dick Wessels geeft aan dat er volgend jaar in Antwerpen, 5 en 6 maart 2011 een beurs voor kleine uitgevers komt met dezelfde impact als Druksel. In 2012 vindt het evenement in Gent plaats.
- ☐ Thijs Weststrate informeert de vergadering over plannen van Corps 8 een drukkersproject te starten.
- ☐ John Cornelisse geeft aan dat hij mensen zoekt om zijn kennis over werken op de Monotype op over te dragen.
- ☐ Rob Over de Linden geeft aan dat het versturen per post van de informatie over de indeling van de Boekkunstbeurs, die hij al eerder kreeg via de mail, dubbel en niet nodig vindt.

Bubb bedankt de aanwezigen voor hun belangstelling en sluit de vergadering.

Silvia Zwaaneveldt

Bij het omslag

Het omslag voor deze eerste uitgave van twintigelf werd gedrukt door Rob Over de Linden van de Nostalgische Boekdrukkerij Volgens De Regels Der Kunst 'Ovira Linda' aan het Kuinderbos 17, 2134 KM in Hoofddorp.

'Hoe kom je aan die naam?' is een vaak gestelde vraag. Het zou Latijn kunnen zijn maar nee, het is een van de twee heel oude schrijfwijzen van onze familienaam. De andere is 'Oera Linda'. Als je daar een zoekopdracht op loslaat in Google kom je bij een geschiedenis van (West)Friezen en Oud-Friezen, de Frijas, verdrinken land van Atlantis enzovoort... en het OeraLinda Boek! Een zeer interessant gegeven waar menig historicus, in binnen- en buitenland, zich in heeft vastgebeten, met heel veel publicaties als resultaat.

Mijn drukkerij is gevestigd achter in onze tuin, in een speciaal voor dit doel gebouwd tuinhuis. De ruimte, vier bij vier meter, is goed geïsoleerd. Daar staan mijn zetbokken, ruim gevuld met een grote diversiteit aan mooie en sierlijke letters, de Heidelberg degelpers uit 1950, de Potter proefpers uit 1921, een Ideal 47 cm elektrische snijmachine en tal van kleine machines en hulpmiddelen om een ouderwetse boekdrukkerij compleet te maken.

Nog even voor de geschiedschrijving: Ik was grafisch opgeleid tot handzetter toen ik in 1966 bij de Koninklijke Marechaussee terecht kwam. Net gediplomeerd toen er een uitnodiging kwam voor opkomst als dienstplichtige. Alleen ik zag anderhalf jaar dienen bij de Artillerie niet echt zitten en heb mij toen bij de Marechaussee gemeld en werd aangenomen. Na de basisopleiding op Schiphol geplaatst, en na

wat onderbrekingen op o.a. Soestdijk, Brussel en Moskou kwam ik terug op de luchthaven. Van de leiding kreeg ik in 1980 het verzoek om daar, samen met een collega, het Bureau Falsificaten op poten te zetten. Mijn grafische achtergrond kwam uitstekend van pas en gelukkig had ik de afgelopen jaren mijn kennis aardig op peil gehouden. Na Schiphol, waar we met twee man begonnen aan de falsificatenbestrijding (anno 2011 werken daar ruim 90 man/vrouw!) heb ik twaalf jaar als liaisonofficier van KMar bij de afdeling Fraude en Falsificaten van de toenmalige Centrale Recherche Informatiedienst van het Ministerie van Justitie gewerkt. Dus ik weet alles van de KEP-affaire, alle daarna verschenen Nederlandse paspoorten, rijbewijzen, identiteitskaarten, geld, cheques en allerlei ander beveiligd drukwerk. Contacten met de SDU, Johan Enschedé en toeleveranciers en andere veiligheidsdrukkers in binnen- en buitenland, deden het grafische hart soms wat sneller kloppen...

Via mijn werk kwam ik in contact met Piet Jacobs die bij Johan Enschedé werkte. Rond 1990 bracht hij mij in contact met de Stichting Drukwerk in de Marge. Dat leidde er toe dat ik in 1991 begon te verzamelen, met als resultaat een uitgebreide collectie letters en materialen.

Mooi drukwerk vervaardigen in kleine oplagen. Uiteraard alles in boekdruk. Elk jaar een nieuwe uitdaging is de Kerst/nieuwjaarskaart. Probeer daar altijd iets bijzonders van te maken. Meedoen met projecten is ook een stimulans om iets moois te maken. Helaas zijn die er niet zo veel.

Mijn oude visitekaartjes waren op en ik had wat fineerpapier verworven. Dus heb ik laatst de nieuwe gedrukt op echt hout! Flinterdun fineer op een papieren backing. Staat er fantastisch op. Ik vind het elke keer weer een uitdaging om te werken met die oude materialen die niet of nauwelijks meer nieuw te koop zijn. Loden en houten letters, ornamenten, koperen lijnen, kopergalvano's en zinken clichés.

Het meest exotische apparaat dat ik heb, is een perforator gemaakt door de firma Sloper in Londen. Daarmee kan ik in papier een getal van zes cijfers als perforaat aanbrengen. Ik heb het gebruikt bij het project 'de Nederlandse Hongaarse letterproef' om de vellen te nummeren. En op de omslag van deze nieuwsbrief om de datum 10-01-11 van Koppermaandag aan te brengen. Het ratjetoe aan letters op voorzijde van deze nieuwsbrief, zijn letters afkomstig uit zetsels van diverse drukkerijen die gestopt zijn. Ik heb hier een galei van volstaan en deze gedeeltelijk gebruikt

om een vorm te maken waar ook nog op de Heidelberger degel mee te drukken was zonder dat het in pastei viel! Ook dat vind ik een uitdaging, om eigenlijk met ‘niets’ iets apart te doen! Een van de foto’s laat de beide zetvormen zien.

Ik hoop dit jaar ‘mijn project’, een boekje met gegevens en feiten en wetenswaardigheden over de vijf Nederlanders die in de Tweede Wereldoorlog hebben moeten werken aan het namaken van alle Britse Pond-biljetten in Duitse concentratiekampen. Die falsificaten waren zo bedrieglijk echt dat zelfs de Bank Of England er zeer grote moeite mee had ze te onderkennen! Het vergt tot nu toe veel research en sommige dingen gaan niet snel. Maar het moet een echt bijzonder boekje worden en uiteraard vervaardigd volgens de regels der kunst!

Ten slotte wens ik iedereen die dit leest een goed jaar toe met als belangrijkste een goede gezondheid en een heleboel inspiratie om mooi drukwerk te vervaardigen!

Rob Over de Linden, 02-01-2011

Koppermaandagprent 2011

Op 15 grams vloeipapier een impressie indachtig Frans de Jong, gestorven 20-10-2010. Zijn initialen F en J met houten letter en in irisdruk geven gevouwen een nieuwe lettervorm/ligatuur, samen met de ornamenten hulsttakken, groen en lemniscaatvormen, blauw/grijs. De letter is Gill mager 10 punts.

Gedrukt op een Heidelberger degelautomaat en op een Grafix cilinderproefpers

door Alex Barbaix en Martijn van de Griendt, die respectievelijk enkele en heel veel jaren met Frans het atelier deelden (Werkgebouw het Veem, van Diemenstraat 410/412 te Amsterdam).

De werkplek van Frans is nog geheel intact en kan op vrijdagen bezocht worden, vooraf bellen 020-6259345.

Martijn van de Griendt

In memoriam Frans de Jong

Met moeite kom ik ertoe een in memoriam Frans de Jong te schrijven. Een dierbare vriend sterft, hij wordt gecremeerd, de weken verstrijken, je denkt voortdurend aan hem, maar over hem schrijven wordt telkens uitgesteld. Is hij pas echt overleden als die woorden geschreven worden?

Frans is 89 jaar geworden en op 20 oktober overleden. De laatste jaren heeft hij veel lichamelijke pech gehad. Een paar keer gevallen. Botten gebroken en langdurige revalidatie.

Hij was een begenadigd kunstenaar en een nobel mens.

In 1976 zag ik bij Atheneum op het Spui in Amsterdam de voorpagina van De Telegraaf. Daarop een grote kop ‘De laatste bohemien van Amsterdam overleden’ en

een foto van een deftig heer in driedelig grijs pak met hoed. De schilder Germ de Jong was overleden. De vader van Frans. Dat schetst in één beeld trefvend het milieu waarin Frans opgroeide, samen met zijn zus Fanny Kelk.

Zijn opleiding ontving Frans aan de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten in Den Haag. Vervolgens werkte hij o.m. als foto-lithograaf bij Joh. Enschedé, bij de Amsterdamse Schouwburg en als hoofd van de huisdrukkerij bij De Bijenkorf. In 1963 startte hij zijn eigen drukkerij. Door een bedrijfsongeval waarbij hij zijn

rechterwijsvinger verloor, was hij geruime tijd uit de running. Via Typotent en De Werkwinkel richtte hij in 1973 samen met Bart Boumans en René Treumann Het Drukhuis op. In een pand op de Herengracht vonden alle drie een werkplaats en een gezamenlijke ruimte waar druk- en boekbindlessen werden gegeven.

Vele jaren heeft hij in het bestuur van Drukwerk in de Marge gezeten. Gedurende zijn lange werkzame leven heeft hij een duizelingwekkend aantal materialen – van schuurpapier en wekkerraderen tot koolplanten en vogelveren – door de pers gehaald.

Met recht kan hij daarom één van de grote vernieuwers en experimenteerders onder de drukkers van de twintigste eeuw genoemd worden.

In veel van zijn werk komt een grote maatschappelijke betrokkenheid tot uiting. Die richtte zich o.m. op instemming met de provobeweging, het autovrij maken van de binnenstad van Amsterdam gekoppeld aan het witte fietsenplan en het verzet tegen de nieuwbouw van een stadhuis aan het Waterlooplein. Heel belangrijk is geweest de reis die hij met zijn neef Constantijn Kelk heeft gemaakt door China. Indrukwekkende landschapprenten waren daarvan het resultaat.

Er zijn veel tentoonstellingen van zijn werk gehouden, met name in Galerie Petit in Amsterdam en het Museum Meermanno in Den Haag. Een enkele maal toonde hij dan naast zijn prenten door hem gemaakte schilderijen.

Ter gelegenheid van zijn 75e verjaardag werd Frans door zijn vele vrienden een gemeenschappelijk cadeau aangeboden in de vorm van een Frans de Jong prijs. Het is tekenend voor Frans dat naar zijn wens een aanmoedigingsprijs werd ingesteld voor jonge kunstenaars/vormgevers. De prijs werd om de twee jaar uitgereikt en bestond uit een geldbedrag, een wisselprijs in de vorm van een prent van Frans en een tentoonstelling in het Museum Meermanno. De prijs is viermaal uitgereikt. In 2007 werd besloten de prijs op te heffen en het resterende bedrag (dat inmiddels grotendeels was opgebracht door een verkooptentoonstelling van prenten van Frans in Meermanno) te besteden aan een boek over zijn werk.

Omdat Frans na verschijning in 1993 van een boek over zijn werk ‘Schilderen met de drukpers’ geweldig productief was gebleven, ontstond het plan geen boek maar een DVD te maken. Frans heeft hieraan met volle inzet meegewerkt. De DVD heeft ruime verspreiding gevonden. Alle leden van Drukwerk in de Marge en de Vrienden van het Museum Meermanno ontvingen een exemplaar.

Zijn vrienden in de drukkerswereld zullen hem vreselijk missen. In ontelbare huizen en drukkerijen hangen zijn kleurrijke en poëtische prenten. En telkens als je er naar kijkt wordt je vrolijk en lacht plezier in het leven je tegemoet. Tot in lengte van jaren zullen mensen Frans hiervoor dankbaar zijn.

Wat een rijk en waardevol leven heeft hij alleen daarom al geleefd.
Lieve Lida, die hem altijd heeft geïnspireerd en gestimuleerd wensen wij veel
sterkte toe.

Namens de stichting Drukwerk in de Marge,

Jan Keijser

In memoriam Jan Erik Bouman (1947–2010)

Op 18 september 2010 stierf Jan Erik Bouman, margedrukker onder de naam Hugin & Munin.

Ik leerde Jan begin jaren tachtig kennen toen hij regelmatig mijn antiquariaat, Hinderickx & Winderickx te Utrecht, bezocht. Hij was een groot verzamelaar en zijn kennis van literatuur en boeken boezemde mij ontzag in. Hij las en verzamelde alles wat goed was, met een zekere nadruk op Duitse literatuur – Franz Kafka, Joseph Roth, Thomas Bernhard – en homoseksuele schrijvers als Gerard Reve, Jacob Israël de Haan, Oscar Wilde, K.P. Kavafis en James Purdy.

Zijn liefde voor sommige auteurs ging verder dan het lezen van hun boeken: hij schreef ze brieven en zocht ze op. Nog in zijn middelbare schooltijd bijvoorbeeld reed hij op zijn brommer naar Greonterp om Gerard Reve een bezoek te brengen. Hij interesseerde zich niet alleen voor de inhoud van het boek, maar ook voor de vorm. Behalve schrijvers benaderde hij margedrukkers en soms bracht hij schrijvers en drukkers met elkaar in contact. Zo zorgde hij er voor dat Ger Kleis (Sub Signo Libelli) teksten drukte van de Amerikaanse schrijver James Purdy. Purdy noemde Jan de ‘Master of the Ballroom’ omdat hij in een voormalige danszaal woonde en in 1993 verzorgde hij, met de hulp van Ger Kleis, de uitgave van James Purdy’s *Kitty Blue, a fairy tale*, dat gedrukt werd bij Geuze te Dordrecht en verscheen onder het imprint ‘From the Ballroom’. En in 1994 maakte hij samen met Jan Keijser van de Avalon Pers te Woubrugge *Reaching Rose / Terug naar Rose*, een verhaal van James Purdy in twee deeltjes: een met het oorspronkelijke verhaal en een met de vertaling van Jan Erik Bouman. Een jaar later verscheen de eerste uitgave van Hugin & Munin: *Vorbereidselen tot de reis naar de zeearmen* van Kees Ouwens, eveneens samen met Jan Keijser gedrukt. De naam Hugin & Munin ontleende hij aan de Noorse mythologie, Hugin & Munin zijn de raven van Odin.

In 1995 haalde hij mij over een drukpers aan te schaffen. Hij had soms ideeën voor boeken die hij dacht alleen zelf te kunnen verwezenlijken, maar

Drukkersmerk Hugin & Munin,
ontworpen door Peter Lazarov

Jan Erik Bouman aan zijn pers in de Ballroom

voor het handwerk van de drukker schrok hij terug. Zo vertelde hij later dat het hem ideaal leek als hij over mijn schouder zou kunnen meekijken en aanwijzingen geven. Menig drukwerk heb ik vervaardigd onder zijn toezienend oog. Jan had over allerlei aspecten van bibliotheekdrukwerk uitgesproken ideeën en ik denk niet dat ik overdrijf als ik zeg dat hij mij als drukker heeft gevormd.

In 1997 nam hij de pers van Ben Hosman (Regulierenpers) over, een Korrex Stuttgart, en vanaf die tijd drukte hij zelf, in zijn Ballroom. Grotere projecten werden gedrukt in de kelder van Hinderickx & Winderickx, waar een Korrex Berlin met zijn elektrische inktwerk het drukken wat comfortabeler maakte. Samen hebben we verscheidene prachtige boeken en boekjes gemaakt. Teksten van Kees Ouwens en Gerard Reve, James Purdy en Franz Kafka, Rilke en Kavafis en andere favoriete schrijvers hebben een door Jan ontworpen vorm gekregen: altijd klassiek van uiterlijk, met de uiterste zorg omkleed, en toch eigenzinnig en origineel. De bij Hugin & Munin verschenen bundel *Van de verliezer en de lichtbron* van Kees Ouwens werd in 1997 genomineerd voor de vsb-poëzieprijs, een unicum voor een bibliotheekuitgegeven dichtbundel.

De uitgaven van James Purdy en Kees Ouwens vormen de kern van het fonds van Hugin & Munin. Daarnaast werd voornamelijk drukwerk vervaardigd voor vriendenboeken en -dozen en andere gezamenlijke drukavonturen. Een grote eer was in 2002 de opdracht van André Swertz tot het drukken van *'La Grâce'. Enige aanwijzingen* van Gerard Reve. Het laatste drukwerk dat Jan Erik Bouman maakte, maart

2010, was *Dag en nacht* van Valeri Perelesjin, een bijdrage voor *Sub Rosa*, het vriendenboek voor Ger Kleis. Begin april drukten Jan en ik samen nog het colofon voor *Sub Rosa*.

Als drukker kan ik inmiddels best op eigen benen staan en ook mijn kennis van het boek is flink toegenomen, maar toch zal ik zijn raadgevingen missen, evenals overigens zijn soms venijnige terechtwijzingen. Hij was dan misschien niet de gemakkelijkste, maar ik zal me de vriendschap voor en van hem als een bijzondere blijven herinneren.

René Hesselink

Varia Bibliofilia

Het Ideale Boek (1)

Een gouden gedachte van het bestuur van onze stichting om alle contribuanten in het bezit te stellen van een exemplaar van dit boek. Zelfs al ontbreekt je de lust alle betogen tot je te nemen, dan nog is alleen al het doorbladeren een feest. De fotografen van de KB, met name Jos Uljee, hebben een schitterende prestatie geleverd. Hoogtepunt is en blijft voor mij de geniale manier waarop de centrale illustratie in *Over luiken* van de Statenhopers is afgebeeld; Joost Veerkamp liep bijkans naast zijn schoenen van trots, en terecht.

De openingsmanifestatie in Diligentia van de gelijknamige tentoonstelling was zeer geslaagd. Alleen jammer dat door de overweldigde belangstelling de boel na afloop hopeloos vastliep en niet iedereen vervolgens terecht kon in het Museum Meermanno.

Denkt u overigens niet: ik heb het boek, dus de tentoonstelling hoef ik niet meer te zien. Niet alleen kun je op de tentoonstelling alles zonder speciaal brilletje in 3-D zien, de wijze waarop de zalen zijn ingericht – met o.a. een aantal grote afbeeldingen op silkscreen – is voorbeeldig. Bovendien is in de ‘Mooi Marginaal-zaal’ een meerderheid van de bekroonde werken vrij ter hand te nemen, iets waarvan gretig gebruik gemaakt wordt. Maar u heeft nog de tijd tot 20 februari.

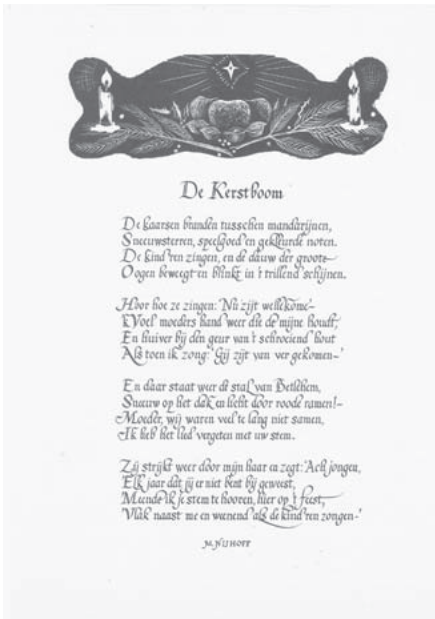

Het Ideale Boek (2)

Het was met enige schroom dat ik meegewerkt heb aan een hoofdstuk in dit boek. Voor je het weet maak je je ‘euewig’ vijanden, doordat een groot aantal personen en personen zelfs niet genoemd wordt, afgezien van het lange – en op zich fascinerende – door Ellen van Oers samengestelde overzicht achterin het boek. Dat neemt niet weg dat ik een paar omissies betreur. Dat geldt bijvoorbeeld voor Hugin en

Munin, de pers van Jan Erik Bouman, die helaas op 18 september j.l. is overleden. Schepper van een klein, maar bibliofiel zeer verantwoord oeuvre. Gelukkig zal aan hem in een van de komende nummers van de *Parelduiker* een artikel gewijd worden, maar toch.

Ook aan de activiteiten van het Hof van Johannes – een groep liefhebbers/drukkers verbonden aan Joh. Enschedé en Zonen te Haarlem – hadden wel een paar volzinnen mogen gewijd. Mede doordat deze club kon beschikken over de schat aan materiaal die bij de firma voorhanden is, heeft deze ‘pers’ een aantal opmerkelijke uitgaven gerealiseerd. Misschien iets voor een van de volgende afleveringen van de *Nieuwsbrief*?

Het Ideale Boek (3)

Paul van Capelleveen wijdt een paragraaf aan ‘de financiën van de private press’, waarin we onder meer geïnformeerd worden over het financiële wel en wee van *Sub signo libelli*, en waarin ook de vraagprijzen bij de maar deels geslaagde verkoop van het materiaal van de *Spectatorpers* van Bram de Does langskomen. Paul concludeert dat voor zo’n € 10.000 al een degelijke drukkerij valt in te richten. Mij lijkt dit bedrag nogal aan de hoge kant. Want zoals voor alle zaken geldt ook hier de wet van vraag en aanbod. Een blik op de steeds ouder wordende drukkerskoppen

in de Pieterskerk tijdens de Boekkunstbeurs leert dat er in de komende 10 à 15 jaar heel wat materiaal beschikbaar zal komen. Ik denk dat als je in die periode als jonge enthousiasteling besluit je op hoogdruk te storten, je betrekkelijk goedkoop aan alle benodigheden zult kunnen komen. Want letters naar de oudijzerboer brengen, dat zal iedere rechtgeaarde drukker slechts doen als het ècht niet anders meer kan. Maar ja, zullen die jonge enthousiastelingen zich wel aandienen? Met computer, scanner en printer heb je op één vierkante meter al een complete drukkerij, en nog even dan kan de printer ook wel weg en verschijnen de nieuwe uitgaven rechtstreeks op I-pads, E-bookreaders en weet ik veel!

Mooi Marginaal 4

Vooropgesteld: Mooi Marginaal is geen zaak van onze stichting, maar een geweldig initiatief van de Stichting Laurens Jansz. Coster. De onafhankelijke jury bepaalt in alle vrijheid welke werken de selectie overleven en mogen figureren in de – zoals altijd weer mooi vormgegeven – catalogus en deel gaan uitmaken van de reizende tentoonstelling. Maar dit betekent niet dat bij het resultaat van de jurering niet enige kritische kanttekeningen geplaatst mogen worden. Zo vind ik het treurig dat uit de 160 inzendingen slechts 44 werken werden geselecteerd, waarvan er bovendien vijf een oplage hebben die nauwelijks meer ‘marginaal’ te noemen is. Wat opvalt aan de selectie is dat in vrijwel alle boeken beeldmateriaal een belangrijke plaats inneemt. ‘Klassieke’ typografie kon de harten van de juryleden kennelijk niet bekoren. Waarom ontbreekt er werk van Ser Prop en Hans van Eijk om er maar twee te noemen? Als er twee mensen zijn in Nederland die altijd mooi vormgegeven en onberispelijk gedrukt werk afleveren, dat bovendien inhoudelijk vrijwel zonder uitzondering van belang is, dan zijn zij het wel. De crux is af te lezen uit de passus waarin de jury uitlegt waarom de selectie maar tot 44 werken beperkt bleef: ‘Dit nu had vooral te maken met vergelijkbare inzendingen van een aantal personen, hetzij in vorige jaren, hetzij gelijktijdig dit jaar’. Heeft me die Prop potdorie weer boeken ingestuurd met een titel in kleur en verder alleen maar zwarte letters op wit papier. Kennelijk waart de verderfelijke geest van mevrouw Boom over de wateren en is er onvoldoende waardering voor de strenge typografie die zich geheel in dienst stelt van de tekst. Misschien zou het bestuur van LJC bij een volgende gelegenheid iemand als Karel Treebus moeten uitnodigen

voor de jury. Alleen al het feit dat hij door dezelfde mevrouw Boom publiekelijk verguisd is, lijkt me al een garantie dat er dan in ieder geval één jurylid is met een open oog voor de schoonheid die schuilt in de traditie.

Let wel, ik wil zeker niet de juryleden van MM4 desavoueren. Zij hebben naar eer en geweten gehandeld; hun neuzen stonden helaas iets te veel dezelfde kant op.

Drukkersgeluk

Midden vorig jaar had ik de euvele moed iemand een drukproef te sturen van een gedicht dat ik gezet had uit een fors corps Studio. Hoon was mijn deel: 'Veel te middle class; ik moest ineens denken aan een bakker die op ludieke wijze een advertentie voor cocosmacronen in elkaar zet.... sorry', luidde de reactie. En dat terwijl ik in mijn drukkerij meermalen met welgevallen kijk naar de acht kasten Studio van 8 t/m 28 punten. Deze in 1946 door Lettergieterij Amsterdam in de handel gebracht letter van W. Overbeek heeft een geheel eigen en eigenwijze smoel. Ik weet het wel, je moet er echt geen roman uit zetten want dan wordt een lezer gek, maar er zijn teksten waarvoor de letter zich prima leent. Een stille wens van mij was die letterfamilie te kunnen uitbreiden met de grote corpsen. En soms gebeuren er wonderen!

Vijf kasten worden er plotseling aangeboden via de onlineattendingsservice van onze stichting (hulde voor Sander!). Ik heb geluk, ik kan, nee, ik mag ze kopen. 28 t/m 72 punts, wat een weelde. Al zouden ze nooit meer de kast uitkomen (wat ik me niet kan voorstellen), dan nog is alleen al het geluk van de verwerving onbetaalbaar.

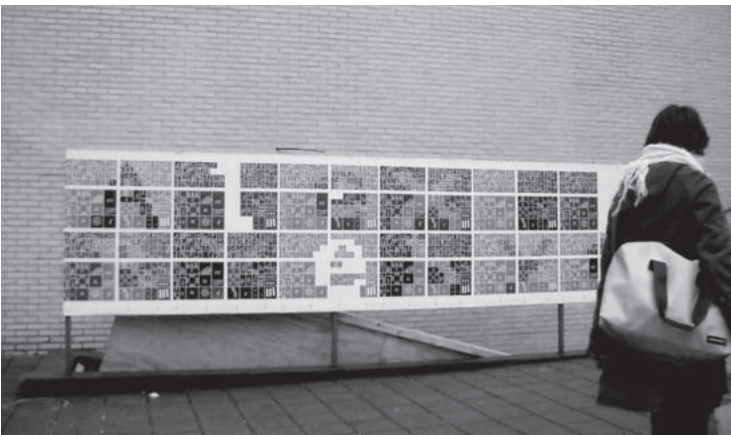
Kees Thomassen

Einde Gerrit Rietveld Academie Amsterdam

Alex Barbaix, de werkplaatsbeheerder van de zetterij van de Gerrit Rietveld Academie, is met pensioen per 1 december 2010. Zijn opvolger is Joos Wiersinga, wellicht beter bekend als Joos Mooi / Amsterdam (voorheen stencilwerk, nu offset). Alex leerde Joos vanaf september de kneepjes van het werkplaatsbeheervak, zoals hij het 23 jaar zelf had ontwikkeld op de academie, vooral het creatief omgaan met de traditionele boekdruktechniek. Naast het 'normale zetwerk' vooral losse letter op de pers vastplakken of vastzetten met kooien en magneten, gecombineerd met sjabloondruk, linodruk, polymeerliché's, losse radio-onderdelen enzovoort...

De VanderCook proefpers, bij Bram de Does weggehaald door Ronald Steur, voldoet voortreffelijk samen met de grote Korrex proefpers, drukformaat 80×60 cm . Zeven bokken met loden letter (oa. Bodoni, Times, Helvetica, diverse scripts en een prachtige serie houten letter Helvetica omvat het letterarsenaal. Het weblog voor de zetterij is boekdrukkerijrietveld.blogspot.com.

Alex Barbaix

Stichting Lettergieten 1983 neemt afscheid van Jan Keijser

Na zijn rol bij Drukwerk in de Marge is Jan Keijser nog vele jaren als voorzitter het gezicht geweest van de Stichting Lettergieten 1983 in Westzaan. Eind 2010 heeft hij het stokje overgedragen aan Ronald Steur en op 9 december namen we in Westzaan afscheid van Jan als voorzitter.

Jan is langzamerhand te beschouwen als een ware icoon in de wereld van de private press en het gieten van letters. Tijdens de opening van de tentoonstelling 100 jaar private press in Nederland werd dan ook terecht zijn naam als de representant van de huidige private press-wereld genoemd.

Het is dan ook ondenkbaar dat wij zijn opgebouwde expertise kunnen missen en Jan in de toekomst niet meer regelmatig bij onze activiteiten zullen betrekken.

Maar hoe nu verder met de Stichting Lettergieten? De inventarisatie van letters bij de margedrukkers leverde een indrukwekkend overzicht van de grote hoeveelheid letters bij deze drukkers.

Toch meende voorzitter Bubb Kuypers dat drukken in de marge geen toekomst heeft zonder de mogelijkheid nieuwe letters te gieten. Wij beschouwen dat in onze Stichting Lettergieten als een opsteker en zullen dan ook in de toekomst nauw blijven samenwerken met Drukwerk in de Marge. Zo zullen we een à twee keer per jaar letters en ornamenten ter beschikking stellen om het omslag van de nieuwsbrief te drukken. Daarnaast realiseren wij ons dat velen van de oorspronkelijke initiatiefnemers van onze stichting zijn weggevallen of inmiddels zo'n 30 jaar ouder zijn geworden. Gelukkig bekwamen 'jongere' vrijwilligers zich in Westzaan in het ambacht van het gieten, maar ook zullen we

Jan Keijser en Ronald Steur, 9 december 2010 in Westzaan

nieuwe donateurs en bestuursleden moeten zoeken. In 2011 zal de Stichting Lettergieten wederom aanwezig zijn op de Grafische Vakbeurs, dit keer in Gorinchem. Tenslotte prijzen we ons gelukking dat aan de academies nieuwe interesse in loden letters lijkt te ontstaan en we zullen dan ook daarmee de banden aanhalen.

De Stichting Lettergieten wenst de Stichting Drukwerk in de Marge een voorspoedig 2011!

Ronald Steur, voorzitter Stichting Lettergieten 1983

Agenda

Masterclasses door boekenexperts

Er zijn vele manieren om een boek te bekijken. Museum Meermannno nodigt u uit te komen luisteren naar zes experts, die vanuit hun eigen achtergrond enkele bijzondere boeken uit de collectie van het museum zullen commentariëren. Hun visies zullen elkaar aanvullen of uitdagen en de veelzijdigheid van het boek als object belichten.

☞ Zondagmiddag 16 januari om 15.00 uur – Tessa van der Waals (grafisch ontwerper), Frans A. Janssen (boekwetenschapper) en Jeff Clements (boekbinder en restaurator).

☞ Zondagmiddag 30 januari om 15.00 uur – Françoise Berserik (redactioneel vormgever), Pau Groenendijk (boekbinder) en Bubba Kuiper (veilinghouder). Reserveren via aanmelden@meermannno.nl o.v.v. uw naam en de datum van de activiteit. Toegang tot deze masterclasses is gratis. U betaalt slechts de entree van het museum.

Meer informatie: www.meermannno.nl.

Cursus typografie

Nog niet eens zo heel erg lang geleden werden teksten gedrukt met losse loden letters. Deze techniek, die bijna vijf eeuwen gebruikt werd, moest in de 20e eeuw plaatsmaken voor snellere manieren om tekst te reproduceren. Daarmee ontstond de mogelijkheid van een tweede jeugd voor het oude ambacht van het boekdruken, die net als de houtdruk een hoogdruktechniek is.

De cursus Typografie wordt verzorgd door letterzetter Feike Boorsma (die de prent op deze pagina maakte) en Marlies Louwes. De cursisten maken in eerste instantie kennis met de technische kanten van het ambachtelijk boekdruken, maar krijgen

daarnaast alle ruimte om op een creatieve manier met de typografie te werken. Het Grafisch Centrum Groningen beschikt over loden en houten letters, lijnen en ornamenten: daarmee worden onder de geuzennaam margedrukwerk prachtige typografische uitgaven gemaakt.

Woensdag 19.00-22.00 uur, € 180 voor 12 lessen*

Voor meer informatie, vragen over vrij werken of het opgeven voor cursussen, workshops, lezingen of scholenprojecten kun je contact opnemen met coördinator Hans Horn.

Stichting Grafisch Centrum Groningen, Warmoesstraat 41, 9724 JJ Groningen, telefoon: 06-25178093, e-mail: info@grafischcentrumgroningen.nl

* Naast het cursusgeld verzoeken wij elke cursist 1 tijdens de cursus gemaakte prent af te staan t.b.v. Stichting Grafisch Centrum Groningen.

Reverting to Type

In Londen is in december en januari de expositie 'Reverting to Type' te zien, samengesteld door drukker Graham Bignell (New North Press) en grafisch ontwerper Richard Ardagh. Er zal werk te zien zijn van twintig verschillende boekdrukkers uit de hele wereld (hoewel de nadruk op het Verenigd Koninkrijk ligt): Black Stone, Brad Vetter, Carl Middleton, Daf Kühne, Flowers&Fluerons, Hand & Eye, Hatch Show Print, Hi-Artz, IMPO\$T, Jens Jørgen Hansen, Marcus Müller, Mark Pavey, Mr Smith, Occasional Print Club, Prensa La Libertad, Rosa De Carlo, Team Nerd, Typoretum, Yee Haw! Industries.

10-24 december 2010 en 4-22 januari 2011

Standpoint Gallery, 45 Coronet Street, London N1 6HD, dagelijks van 10 tot 6 uur

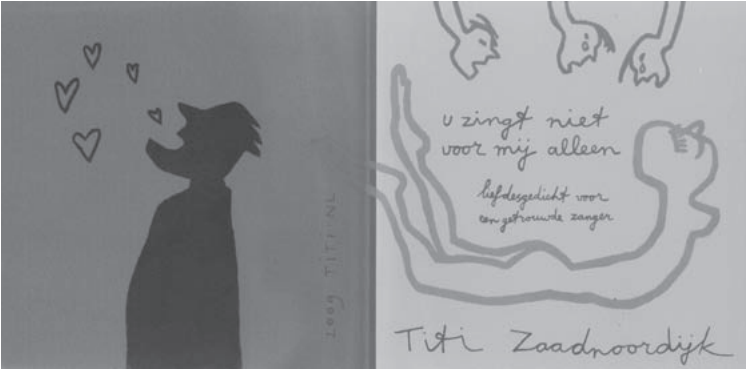
Nieuw verschenen

Titi Zaadnoordijk

Koppermaandagprent 2010

Een kleine heldere prent waarop een vogel met gedicht, in opdracht van het Fries Grafisch Museum Joure (lino, boek- en foliedruk- (5-kleuren), 30×15 cm, oplage 100, 2010, € 17,50).

*wil jij wel mijn baken zijn?
dan wijs ik jou de weg
en ik zal naar je luisteren
hoor jij dan wat ik zeg?*

u zingt niet voor mij alleen – liefdesgedicht voor een getrouwde zanger

Uitverkoren als een van de 50 mooiste marginale drukwerken uit de jaren 2008 en 2009! Een aangrijpende tekst met doeltreffende illustraties.
(lino, zeefdruk, ingenaaid, 24 blz, 20,5×21,5 cm, oplage 28, 2009, met als extra een bijgevoegde Duitse vertaling op lang gevouwen inlegvel, € 130)

*mag ik u op handen dragen?
wilt u zich naast mij neerleggen?*

...

*natuurlijk wil hij haar slappe benen
over de drempel van zijn kleedkamer
dragen*

Voor meer informatie en bestellen: Titi Zaadnoordijk, Voetpad 69, 8483 JR Scherpenzeel (Fr), tel. 0561-481223, e-mail hallo@titi.nl of kijk op www.titi.nl.

Lies Verdenius

De uitgave *Wereld van verwarde vissen* is een klein ingenieus vouwboekje, waarin woorden en zinnen over elkaar heen buitelen.
Aan de binnenzijde ontvouwt zich een landkaart, waarin vissen verward zitten in een netwerk van lijnen.

Oplage 14 exemplaren, formaat 11×16 cm, litho en boekdruk.

Wereld van verwarde vissen, glijden tussen blazen van wier, soepel en stil, totdat ze verstenen in het gebergte van weerwil en netvlies.

Zie ook: www.liesverdenius.nl.

Ontvangbaar – Prenten met Gedichten

Ontvangbaar is een bundel prenten met gedichten van Gijs Elzinga. Het boek (22×22 cm), uitgevoerd met de Japanse vouwwijze, is gezet in de letter Bembo en geprint op 110 grs Conquerer katoenwit in een genummerde en gesigneerde oplage van 250 exemplaren. Het omslag is met de hand gedrukt op 330 grs Plike parelgrijs op een Korrex Hannover door Dick Berendes die ook de lay-out verzorgde. Prijs € 59,50. Te bestellen bij Gijs.Elzinga@gmail.com of bij Minotaurus boekwinkel (www.minotaurusboekwinkel.nl)

Mercator Press: recente uitgaven

Onlangs verschenen:

ΚΑΛΟΣ ΚΑΛΟΣ

6 homo-erotische epigrammen uit de Anthologia Palatina, met de hand gezet uit de Grieks no. 600, een 18de eeuwse letter van de firma Enschedé, met een vertaling van Mercator, met de hand gezet uit de Bembo, in januari 2010 gedrukt op Zerkall-Bütten papier, in 60 en X exemplaren, met een illustratie van Mercator (24 pag. 27,7×20,1 cm, ing. € 20; geb. € 70).

Sweets Grown Common

De sonnetten 30 en 102 van Shakespeare, met een vertaling van Mercator, met de hand gezet uit de Garamond, met een illustratie van Mercator, in oktober 2010 gedrukt op Zerkal in 50 exemplaren (16 pag. 20,3×17 cm, € 15).

Scherpe tanden

Twee Bilderdijk-gedichten van George Moormann, met de hand gezet uit de Lectura, in mei 2010 gedrukt in Berges in 50 exemplaren op Zerkall-Bütten., met een illustratie van Mercator (8 pag. 20,2×14,1 cm, gebrocheerd € 10).

Oude boeken op zolder

Een niet eerder uitgegeven gedicht van Hans Warren, met de hand gezet uit de Gill, met een illustratie van Mercator, in oktober 2010 gedrukt op Zerkall-papier in 50 exemplaren, waarvan 40 voor Ronald Rijkse bij zijn afscheid van de Zeeuwse Bibliotheek (8 pag. 25×16,5 cm, € 15).

Meer informatie: Mercator Press, Middenduinerweg 70, 2082 LD Santpoort Zuid, www.mercatorpress.org

Historische Drukkerij drukt centsprent van 'Reinaert de Vos'

In het begin van dit jaar meldden we de uitzonderlijke vondst van een Reinaert-uitgave van Jan Frans Willems uit 1858, gedrukt bij drukkerij Van Velsen in Mechelen. Bijzonder hierbij was niet enkel het boekje maar vooral het feit dat al de oorspronkelijke houtblokken voor deze geïllustreerde uitgave hierbij bewaard gebleven zijn. Deze vondst kreeg veel aandacht in de pers en werd dan ook in een aparte vitrine tentoongesteld. De maanden daarna werd ons dikwijls de vraag gesteld of we dit boekje niet zouden herdrukken. Zelf zagen we de meerwaarde niet in van een herdruk van dit populaire volksboek. Maar dat we met deze blokken nog iets zouden gaan doen stond al snel vast.

Mannekenblad

Een deelcollectie van de Historische Drukkerij zijn centsprenten. Turnhout heeft er in de negentiende eeuw en begin twintigste eeuw een massa verspreid over België en Nederland. Van enkele Nederlandse drukkers is bekend dat ze illustraties van kinderboekjes tevens gebruikten voor centsprenten. Dit bracht ons op het idee

deze houtblokken in deze vorm te drukken. Het aantal tekstillustraties, zijnde precies twaalf, was perfect om in een centsprent te gieten. Eenmaal deze keuze vastgelegd konden we al de praktische zaken beginnen regelen.

Vorbereitung

Om de tekst te bewerken naar telkens vier regels per houtblok moesten we een Reinaert-specialist aanspreken. Peter Everaers, bestuurslid van het Reinaertgenootschap, was bereid de tekst zodanig aan te passen dat deze geschikt was voor het beoogde doel. Ondertussen kregen we van Caspar Wechelaer, uitgever van Boekenpost, de tip naar vroeg negentiende eeuws blanco papier. Dat zou prachtig zijn, deze negentiende eeuwse houtblokken te drukken op papier uit die tijd. Probleem was de hoge kostprijs voor dit papier. Deze investering kon de Historische Drukkerij niet aan. En toch lieten we dit idee niet los. We kwamen uiteindelijk weer terecht bij Peter Everaers, die in ruil voor tweederde van de oplage het papier wilde financieren. Deze oplage werd vastgelegd op 75 exemplaren, 50 voor Everaers, 25 voor de Historische Drukkerij. Voor ons een mogelijkheid om de financiële kant van verdere projecten te financieren. Everaers legde de kostprijs voor de centsprent vast op € 50, waar beide partijen zich aan te houden hebben.

De productie

Nu de voorbereiding voor dit bijzondere project was afgerond kon eindelijk de productie ervan beginnen. De tekst werd gezet, de zeer verschillend van hoogte zijnde houtblokken werden perfect op letterhoogte gebracht en de vorm opgemaakt. Een proefdruk gaf een beeld van de nog uit te voeren correcties. Uiteindelijk ligt de drukvorm klaar en kan de volgende stap beginnen. Het negentiende eeuws handgeschept papier moet worden genat om een mooie afdruk te verkrijgen van de houtgravures. Ondertussen wordt de Uytterelst handpers (het 'leeuwke') in gereedheid gebracht. Nadat het vocht de vezels van het papier goed had open gezet kon een dag later de oplage van 75 exemplaren afgelopen maandag worden afgedrukt. Bij het verschijnen van deze nieuwsbrief ligt het gedrukte papier te drogen en kijken we terug op de realisatie van een bijzonder project!

Deze centsprent werd eenmalig gedrukt in een oplage van 75 exemplaren met de originele houten drukblokken van de Reinaert-uitgave van drukkerij Van Velsen uit 1858. Verkrijgbaar in de Historische Drukkerij voor de som van € 50.

Meer informatie via info@historischedrukkerij.be of www.info@historischedrukkerij.be.

Het Gonst – Handbagage

Boven dit bericht prijkt een foto van Judith Dekker. Het beeld hoort bij het gedicht 'Airport aarde' van Frans Budé en is één van de vijftien foto's die Judith maakte bij de reeks nieuwe gedichten van Frans voor de bundel *Handbagage*.

Frans Budé wordt binnenkort 65. Een directe verbinding tussen dat feit en het uitbrengen van dit boek is er niet. Het boek is geen jubileumbundel of vriendenboek, de dichter wenste zich niet anders te melden dan met nieuwe gedichten. Zo mag je jaardag zeker ook luister bijzetten.

Voor *Handbagage* vroeg Frans Budé vrienden uit alle windstreken souvenirs mee te brengen en liet hij zich, vertrekkend vanuit het openingsgedicht 'Airport aarde', inspireren door de voorwerpen en de gemaakte reizen.

Na voltooiing van de cyclus maakte Judith Dekker beelden die aansluiten bij de sfeer van de poëzie. Haar foto's intrigeren door hun sfeer van intimiteit en verfijsnde verstillings.

Handbagage bevat vijftien gedichten en evenzoveel beelden. Het boek wordt afgesloten met een verantwoording van de werkwijze en een vermelding van de souvenirgevers en hun objecten. De objecten zelf komen niet in beeld. De foto's sluiten aan op de inhoud van de gedichten, niet op de aanleiding.

Handbagage is een boek geworden waaraan dichter, fotograaf en vormgever met enthousiasme en liefde voor het thema hebben samengewerkt. Wij zijn er trots op!

Handbagage verschijnt in 50 exemplaren, verdeeld over twee edities. Er is een luxe editie waarin naast de gedichten alle foto's zijn opgenomen op een formaat van 12 × 12 cm. Dit boek is gebonden in een linnen omslag en refereert qua vorm aan de

fotoalbums, zoals wij die van vroeger kennen. Het heeft een oblong formaat, meet 23×30 cm en bevat 37 bladzijden. De tekst is met de hand gezet uit de Spectrum, Gill en houten biljetletter en gedrukt in twee kleuren op Zerkall-Bütten. Prijs € 250

De gewone editie bevat naast de gedichten een ‘bladwijzer’ waarop in klein formaat de beelden zijn opgenomen. Het aantal pagina’s is 23. Deze versie is Japans gebonden en wordt gestoken in een papieren foedraal. Prijs € 75

Alle uitgaven zijn gesigneerd door Frans Budé & Judith Dekker en op de pers genummerd. De luxe-editie wordt bovendien op naam gedrukt.

Bestellen is mogelijk door te reageren op dickwessels@skynet.be. Na overmaking van het verschuldigde bedrag op één van onderstaande rekeningen wordt u zo spoedig mogelijk na verschijnen een exemplaar gezonden.

Voor Nederland: ING rekening 57 56 486 t.n.v. Dick Wessels, Schotensesteenweg 112, 2100 Deurne

Voor België: KBC rekening 401 4543191 20 t.n.v. Wessels, Diederik

COLOFON

Deze nieuwsbrief is een uitgave van de Stichting Drukwerk in de Marge.

Voorzitter: Bubb Kuyper, bubbkuyper@netaffairs.nl

Secretaris: Silvia Zwaaneveldt, Gerrit Doustraat 4, 2311 XP Leiden, silvia@drukwerkkindemarge.org

Penningmeester: Frans den Breejen, Korte Vleerstraat 8, 2513 VM Den Haag, frans@drukwerkkindemarge.org

Overige bestuursleden: Alex Barbaix, Roosje Keijser, Sander Pinkse

Nieuwe contribuanten/adreswijzigingen graag doorgeven aan de secretaris.

Nieuwsbrieven verschijnen 4 maal per jaar, begin januari, april, juli en oktober. Kopij voor de nieuwsbrief dient uiterlijk halverwege de voorafgaande maand binnen te zijn.

Bijdragen liefst per e-mail naar nieuwsbrief@drukwerkkindemarge.org, of per post naar Nieuwsbrief Stichting Drukwerk in de Marge, Herengracht 51, 1015 BC Amsterdam.

Redactie nieuwsbrief: Alex Barbaix, Sander Pinkse